

УДК 343.8-053.6

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Лубенець Ірина Григорівна

*кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень
та проблем запобігання злочинності*

Державний науково-дослідний інститут МВС України

Лубенец Ирина Григорьевна

*кандидат юридических наук, ведущий научный сотрудник
научно-исследовательской лаборатории криминалогических исследований
и проблем предупреждения преступности*

Государственный научно-исследовательский институт МВД Украины

Lubenets Iryna

Candidate of Legal Sciences, Leading Researcher

Research Lab for Criminological Research and Crime Prevention Issues

State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

ORCID: 0000-0003-2597-0356

Наумова Ірина В'ячеславівна

*старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень
та проблем запобігання злочинності*

Державний науково-дослідний інститут МВС України

Наумова Ирина Вячеславовна

*старший научный сотрудник
научно-исследовательской лаборатории криминалогических исследований
и проблем предупреждения преступности*

Государственный научно-исследовательский институт МВД Украины

Naumova Iryna

Senior Researcher

Research Lab for Criminological Research and Crime Prevention Issues

State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine

ORCID: 0000-0002-6643-0375

DOI: 10.25313/2520-2308-2021-7-7421

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ПРИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ ЗА ПЕРІОД 2005–2020 рр.

АНАЛИЗ ПРАКТИКИ НАЗНАЧЕНИЯ УГОЛОВНОГО НАКАЗАНИЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ЗА ПЕРИОД 2005–2020 гг.

ANALYSIS OF PRACTICE OF SETTING OF CRIMINAL PUNISHMENT MINOR FOR PERIOD 2005–2020 yy.

Анотація. Процеси, що відбуваються останнім часом в українському суспільстві, вкрай негативно позначаються на формуванні молодого покоління та часто стають чинниками вчинення правопорушень. Злочинність неповнолітніх є своєрідним відображенням загальної ситуації в країні та показником рівня моральності суспільства. З одного боку вона є похідною, а з іншого – складовою частиною суспільства.

У статті розглянуто та проаналізовано практику кримінального покарання неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення в Україні у 2005–2020 рр. на основі відповідних звітів Державної судової адміністрації України.

Встановлено, що протягом 2005–2020 рр. спостерігалася тенденція переважного зниження чисельності неповнолітніх осіб, вироки (постанови) щодо яких набрали законної сили, що обумовлено погіршенням в Україні ситуації з розкриттям злочинів і, відповідно, зменшенням кількості виявлених злочинців, у тому числі й неповнолітніх.

У статті досліджено дві великі групи засуджених неповнолітніх: осіб, до яких застосовано різні міри покарання, та тих, яких було звільнено від покарання; проаналізовано розподіл осіб неповнолітнього віку за видом призначеного їм основного покарання протягом аналізованого періоду. З'ясовано, що основним видом кримінального покарання неповнолітніх в Україні протягом більшої частини розглядуваного періоду було позбавлення волі на певний строк, тобто примусова ізоляція неповнолітнього засудженого та поміщення його на певний строк до спеціальної установи – виховної колонії.

Автори дійшли висновку, що однією з проблем правосуддя щодо неповнолітніх є обмеженість видів покарань, які можуть застосовуватись судами, особливо для осіб у віці 14–16 років. Отже, забезпечити принцип індивідуалізації покарання можливо лише за умови розширення кола видів покарання, які можна застосувати до неповнолітніх.

Ключові слова: звільнення, кримінальне покарання, кримінальне провадження, неповнолітні, позбавлення волі, суд.

Аннотация. Процессы, происходящие в последнее время в украинском обществе, крайне негативно сказываются на формировании молодого поколения и часто становятся факторами совершения правонарушений. Преступность несовершеннолетних является своеобразным отражением общей ситуации в стране и показателем уровня нравственности общества. С одной стороны она является производной, а с другой – частью общества.

В статье рассмотрены и проанализированы практику уголовного наказания несовершеннолетних, совершивших уголовные преступления в Украине в 2005–2020 гг. на основе соответствующих отчетов Государственной судебной администрации Украины.

Установлено, что в течение 2005–2020 гг. наблюдалась тенденция преимущественного снижения численности несовершеннолетних, приговоры (постановления) по которым вступили в законную силу, что обусловлено ухудшением в Украине ситуации с раскрытием преступлений и, соответственно, уменьшением количества выявленных преступников, в том числе и несовершеннолетних.

В статье исследованы две большие группы осужденных несовершеннолетних: лиц, к которым применены различные меры наказания, и тех, которые были освобождены от наказания; проанализировано распределение лиц несовершеннолетнего возраста по виду назначенного им основного наказания в течение рассматриваемого периода. Установлено, что основным видом уголовного наказания несовершеннолетних в Украине на протяжении большей части рассматриваемого периода было лишение свободы на определенный срок, то есть принудительная изоляция несовершеннолетнего осужденного и помещения его на определенный срок в специальное учреждение – воспитательную колонию.

Авторы пришли к выводу, что одной из проблем правосудия в отношении несовершеннолетних является ограниченность видов наказаний, которые могут применяться судами, особенно для лиц в возрасте 14–16 лет. Следовательно, обеспечить принцип индивидуализации наказания возможно только при условии расширения круга видов наказания, которые можно применить к несовершеннолетним.

Ключевые слова: освобождение, уголовное наказание, уголовное производство, несовершеннолетние, лишение свободы, суд.

Summary. Recent processes in Ukrainian society have an extremely negative impact on the formation of the younger generation and often become a factor in the commission of offenses. Juvenile delinquency is a kind of reflection of the general situation in the country and an indicator of the level of morality of society. On the one hand, it is a derivative, and on the other – an integral part of society.

The article considers and analyzes the practice of criminal punishment of juveniles who committed criminal offenses in Ukraine in 2005–2020 on the basis of relevant reports of the State Judicial Administration of Ukraine.

It is established that during 2005–2020 there was a tendency of predominant decrease in the number of minors whose sentences (resolutions) came into force due to the deterioration of the situation in Ukraine with the detection of crimes and, accordingly, a decrease in the number of detected criminals, including minors.

The article examines two large groups of convicted juveniles: persons who have been subjected to various measures of punishment, and those who have been released from punishment; the distribution of juveniles by the type of the main punishment imposed on them during the analyzed period is analyzed. It was found that the main type of criminal punishment of juveniles in Ukraine for most of the period under consideration was imprisonment for a certain period, ie forced isolation of a juvenile convict and his placement for a certain period in a special institution – an educational colony.

The authors conclude that one of the problems of juvenile justice is the limited type of punishment that can be applied by courts, especially for persons aged 14–16. Therefore, it is possible to ensure the principle of individualization of punishment only if the range of types of punishment that can be applied to juveniles is expanded.

Key words: release, criminal punishment, criminal proceedings, minors, imprisonment, court.

Постановка проблеми. Не зважаючи на поступове скорочення, кримінальна протиправність неповнолітніх залишається суттєвою проблемою сучасної України. Враховуючи біологічні, психологічні та соціальні особливості неповнолітніх, закон, по-перше, забезпечує їх посилену кримінально-правову охорону, по-друге, передбачає особливості притягнення їх до відповідальності, звільнення від відповідальності, призначення покарання, звільнення від покарання і його відбування. Ця позиція базується на міжнародно-правових актах, зокрема Декларації прав дитини, у преамбулі якої зазначається, що неповнолітні, у зв'язку з їх фізичною і розумовою незрілістю, потребують спеціальної охорони і захисту, включаючи належний правовий захист [1].

В чинному Кримінальному кодексі України (ділі КК) виділено окремий розділ (XV), присвячений особливостям кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх [2]. Встановлюючи ці особливості законодавець виходив з того, що норми даного розділу повинні сприяти врахуванню вікових, соціально-психологічних, психофізичних та інших особливостей розвитку неповнолітніх, які вчинили злочин.

Необхідність виокремлення спеціальних норм про кримінальну відповідальність неповнолітніх обумовлена принципами справедливості, гуманізму, економії кримінальної репресії. Особливості психології неповнолітніх, зокрема їх схильність до конформізму, з одного боку, спонукають максимально обмежувати їх спілкування з повнолітніми злочинцями, які розміщуються в окремих установах з відбування покарання, а з другого, — дає змогу обмежитися щодо таких осіб порівняно пом'якшеними заходами, достатніми для забезпечення їх виправлення і перевиховання. Під впливом світової гуманізація кримінально-правової репресії, суспільство не висуває до неповнолітніх такі самі суворі вимоги, як до своїх дорослих членів. Тому часто щодо неповнолітніх достатніми є міри виховно-педагогічного, а не карального характеру. При цьому, однією з проблем правосуддя щодо неповнолітніх є обмеженість видів покарань, які можуть застосовуватись до них.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність нашого дослідження обумовлена на-

ступними складовими: проблемою диференціації кримінальної відповідальності та забезпечення індивідуалізації покарання неповнолітніх, дотримуючись при цьому міжнародних та національних стандартів правосуддя, дружнього до дитини. У свою чергу, забезпечити принцип індивідуалізації покарання можливо лише за умови розширення кола видів покарання, які можна застосувати до неповнолітнього. Особливо у віці від 14 до 16 років.

Слід зазначити, що проблеми злочинності неповнолітніх, призначення їм покарання та звільнення від нього вивчались багатьма вченими кримінально-правової та криминологічної наук. Зокрема, їм були присвячені роботи таких вітчизняних вчених, як Ю. М. Антонян [3], В. В. Голіна [4], Д. В. Казначеева [5], Є. С. Назимко [6], Н. С. Юзікова [7] та ін.

Метою статті є аналіз практики призначення кримінального покарання неповнолітнім, висвітлення певних закономірностей та окреслення проблемних питань.

Виклад основного матеріалу. Найбільш загальним показником вчинення судочинства в Україні є кількість осіб, вироки (постанови) суду щодо яких набрали законної сили у звітному році. Протягом 2005–2020 рр. серед таких осіб суттєво скоротився відсоток неповнолітніх. Якщо у 2005 р. він складав 9,9%, то у 2020 р. тільки 2,9% (рис. 1)¹ [8].

Як бачимо на рисунку 1, за розглядуваний період кількість осіб до 18 років, вироки (постанови) щодо яких набрали законної сили, зменшилася з 20917 до 2639, тобто у 7,9 разів. При цьому чисельність неповнолітніх, **щодо яких було винесено виправдувальний вирок**, була дуже малою та складала щороку від 1 до 14 осіб (2020 р.: 4). Число неповнолітніх **неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру**, було також незначним та зменшилося за період проведення аналізу з 73 до 13.

Чисельність **неповнолітніх, провадження (справи) у відношенні яких було закрито**, у 2005 р. дорівнювала 3274. У 2006–2011 рр. вона коливалася

¹ Тут і далі використовуються статистичні дані, отримані з державних статистичних звітів – Звіту про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання (форма № 6), Звіту про склад засуджених (форма № 7) та Звіту про неповнолітніх засуджених (форма №8) Державної судової адміністрації України [8].

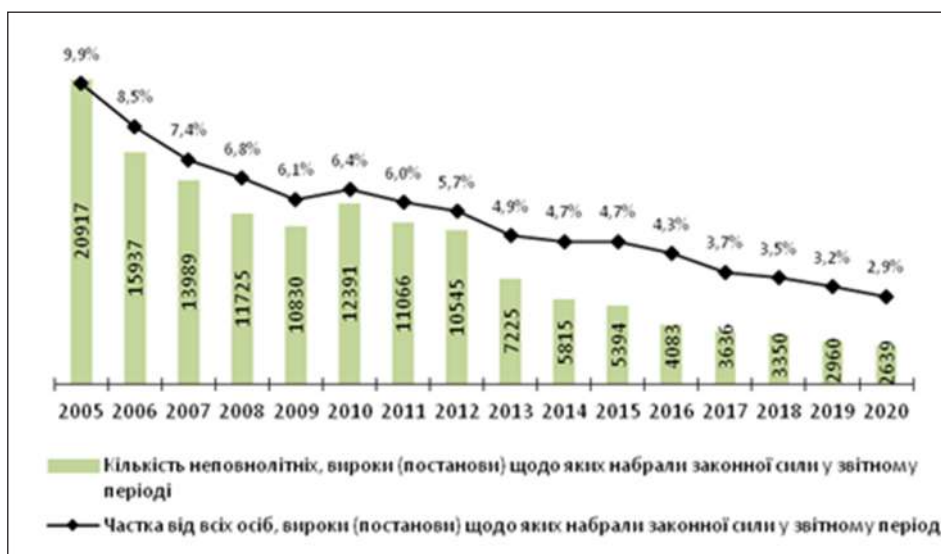

Рис. 1. Динаміка кількості неповнолітніх, вироків (постанови) щодо яких набрали законної сили, в Україні у 2005–2020 рр. [8]

щороку відповідно оголошенню амністії в окремі роки, але переважно скорочувалася та у 2011 р. складала 2340. У наступні 6 років число таких осіб зменшилося до 529 у 2017 р., а у 2018–2020 рр. трохи зросло та у 2020 р. становило 574. Їх частка серед всіх неповнолітніх осіб, вироків (постанови) щодо яких набрали законної сили, у 2005–2012 рр. змінювалася кожен рік то в бік зростання, то зменшення від 12% до 21%, у 2013–2015 рр. знизилася з 17,7% до 14,1%, а в останні роки зросла до 21,8% у 2020 р.

Абсолютну більшість (в середньому 83,2%) від числа неповнолітніх, вироків (постанови) щодо яких набрали законної сили, протягом аналізованого періоду складали **особи, яких було засуджено**, тобто визнані у судовому порядку винними у скоєнні злочину. За період, що розглядається,

відсоток таких осіб коливався незначним чином (рис. 2) [8].

У 2005 р. кількість засуджених дорівнювала 17556. У наступних роках спостерігалася тенденція до помітного зниження цього показника (виключення становить 2010 р., коли було зафіксовано збільшення числа таких осіб на 27,2%, ймовірно пов'язане з суттєвим зростанням у 2009–2010 рр. кількості зареєстрованих злочинів та виявлених осіб, що їх вчинили). В результаті такого зменшення чисельність засуджених неповнолітніх у 2020 р. становила 2048 осіб, що менше, ніж на початку періоду аналізу у 8,6 разів.

Засуджені неповнолітні розділяються на дві великі групи: **осіб, до яких застосовано різні міри покарання, та тих, яких було звільнено від покарання** (рис. 3) [8].

Рис. 2. Динаміка кількості неповнолітніх осіб, яких було засуджено в Україні у 2005–2020 рр. [8]

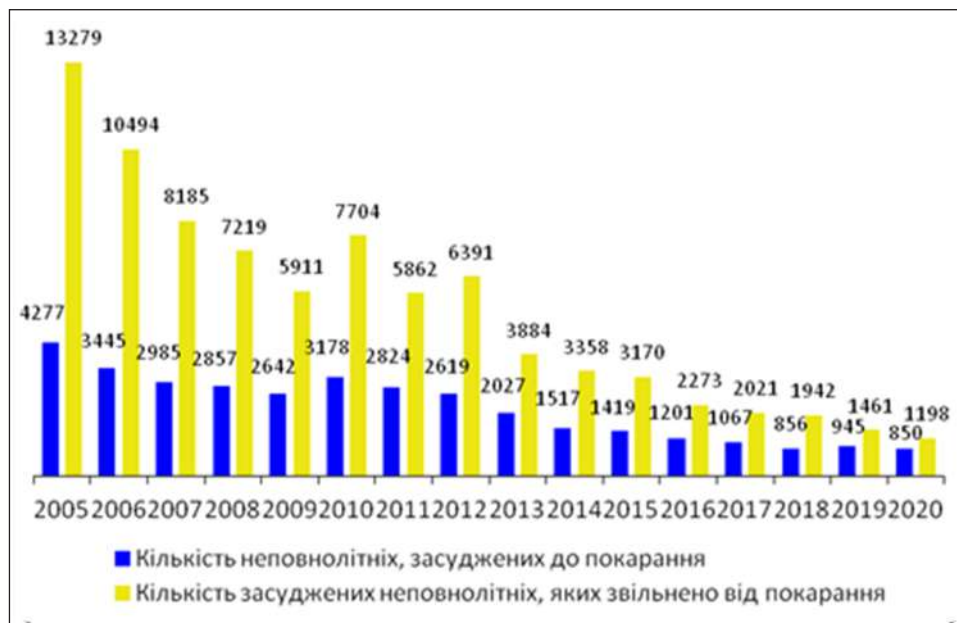

Рис. 3. Динаміка кількості засуджених неповнолітніх, яким призначено різні міри покарання, і тих, яких було звільнено від покарання, в Україні у 2005–2020 рр. [8]

На початку аналізованого періоду **покарання у різних формах** присуджувалося тільки кожному четвертому неповнолітньому злочинцю (24,4%). Але за розглядуваний проміжок часу їх частка збільшилася до 41,5%. Незважаючи на це, число таких осіб скоротилося згідно загальної тенденції, проте темпи таких змін були меншими. Так у 2005 р. воно дорівнювало 4277. У наступні чотири роки знизилася у 1,6 рази до 2642. У 2010 р. зросло на 20,3% та становило 3178. У другій половині періоду, що аналізується, кількість непо-

внолітніх, засуджених до відбування покарання, майже постійно зменшувалася, в результаті чого у 2020 р. вона дорівнювала 850, що у 5 разів менше, ніж у 2005 р.

Розподіл осіб неповнолітнього віку за видом призначеного їм основного покарання протягом аналізованого періоду виглядає наступним чином:

- позбавлення волі на певний строк — частка серед всіх неповнолітніх, засуджених до різних мір покарання, в середньому складає 55,6%;
- штраф — 23,5%;

Рис. 4. Динаміка кількості неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення волі на певний строк, в Україні у 2005–2020 рр. [8]

- громадські роботи — 14,5%;
- арешт — 2,0%;
- виправні роботи — 0,2%;
- інші види покарання — 4,3%.

Але цей розподіл за період проведення аналізу зазнав певних змін. Так, основним видом кримінального покарання неповнолітніх в Україні протягом більшої частини розглядуваного періоду було **позбавлення волі на певний строк** (ст. 102 КК), тобто примусова ізоляція неповнолітнього засудженого та поміщення його на певний строк до спеціальної установи — виховної колонії (рис. 4) [8]. Позбавлення волі є найсуворішим заходом у системі покарань, які застосовуються до неповнолітніх, а у випадках вчинення тяжких і особливо тяжких злочинів виступає єдиною можливою мірою відповідальності. Кількість засуджених до цього покарання у 2005–2020 рр. інтенсивно зменшувалася (виключення — 2010 р.: 2030; +7,6% та 2019 р.: 283; +10,1%). У 2005 р. позбавлення волі було призначено щодо 3626 осіб, у 2020 р. — 259. Загалом за аналізований період цей показник скоротився у 14 разів.

Звертаємо увагу, що протягом розглядуваного проміжку часу зменшилася не тільки кількість осіб, яким було призначене позбавлення волі на певний строк, а й частка таких осіб серед усіх неповнолітніх, засуджених до покарання. У 2004 р. вона складала 84,8%, а у 2020 р. — 30,5%, тобто знизилася майже у 3 рази. Таким чином, у судовій практиці спостерігається тенденція призначати неповнолітнім позбавлення волі дедалі рідше.

Загалом серед всіх неповнолітніх, притягнутих до кримінальної відповідальності, частка тих, до яких застосовано позбавлення волі, за період аналізу скоротилася з 20,7% до 12,6%. Слід відмітити, що даний вид покарання призначався практично до всіх засуджених за вчинення умисного вбивства та до засуджених за зґвалтування. Крім того, у 2005–2017 рр. позбавлення волі призначалося в середньому 56,7% засудженим за розбійні напади та 49,6% — за умисні тяжкі тілесні ушкодження. Але в останні роки їх відсоток скоротився до 34% та 25% відповідно.

Додаткове покарання до осіб молодше 18 років практично не застосовується. За 2005–2020 рр. тільки 34 неповнолітніх додатково засуджені до штрафу, та 39 — до позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Протягом 2005–2020 рр. близько 70% неповнолітніх, притягнутих до кримінальної відповідальності, були звільнені від відбування покарання. Найчастіше звільнялися від відбування покаран-

ня неповнолітні, засуджені за вчинення умисних тяжких тілесних ушкоджень (в середньому 87% серед притягнутих до кримінальної відповідальності за цей вид злочину), хуліганство (79,7%), незаконне заволодіння транспортом (73,8%), крадіжку (72,3%), грабіж (68,9%) та злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів (64,5%). Причому слід відмітити, що по останніх трьох видах злочинів частки звільнених від покарання за розглядуваний період скоротилися (з 79,9% до 57,9%; з 73,5% до 62,1% та з 85,2% до 44,4% відповідно).

Абсолютну більшість неповнолітніх, звільнених від покарання (в середньому 90,9%) складали особи, яких було звільнено від відбування покарання з випробуванням (ст. 104 КК). Звільнення від відбування покарання з випробуванням може бути застосоване до неповнолітнього лише у разі його засудження до арешту або позбавлення волі. Испитовий строк установлюється тривалістю від одного до двох років. У разі звільнення неповнолітнього від відбування покарання з випробуванням суд може покласти на окрему особу, за її згодою або на її прохання, обов'язок щодо нагляду за засудженим та проведення з ним виховної роботи. Чисельність неповнолітніх, звільнених від покарання з випробуванням, у 2005 р. дорівнювала 12691. У наступні роки вона переважно скорочувалася (виключення — 2010 р.: 7555; +33,0% та 2012 р.: 6145; +8,1%) і у 2020 р. становила 1062, що у 12 разів менше, ніж на початку розглядуваного періоду. Також дещо зменшилася й їх частка серед неповнолітніх, яких було визнано винними у вчиненні злочину. У 2005–2012 рр. вона знаходилася на рівні 70%, а в подальшому скоротилася та у 2020 р. складала 51,9% засуджених.

Таким чином, розподіл всіх неповнолітніх осіб, вироки (постанови) щодо яких набрали законної сили, за характером прийнятого судом рішення у 2020 р., має наступний вид (рис. 5) [8]: найбільшу кількість у цьому році складали особи, яких було судом визнано винними, вони отримали судимість, але були звільнені від покарання з випробуванням (40,2% всіх осіб, вироки (постанови) щодо яких набрали законної сили). Далі йдуть особи, справи у відношенні яких було закрито з різних підстав (21,8%), засуджені особи, яким призначено штраф (13,1%), позбавлення волі на певний строк (9,8%) та громадські роботи (4,4%).

Цікаво відмітити, що відсоток осіб, справи у відношенні яких закрито у зв'язку із застосуванням примусових заходів виховного характеру у 2005–2014 рр. складав в середньому 28,4%

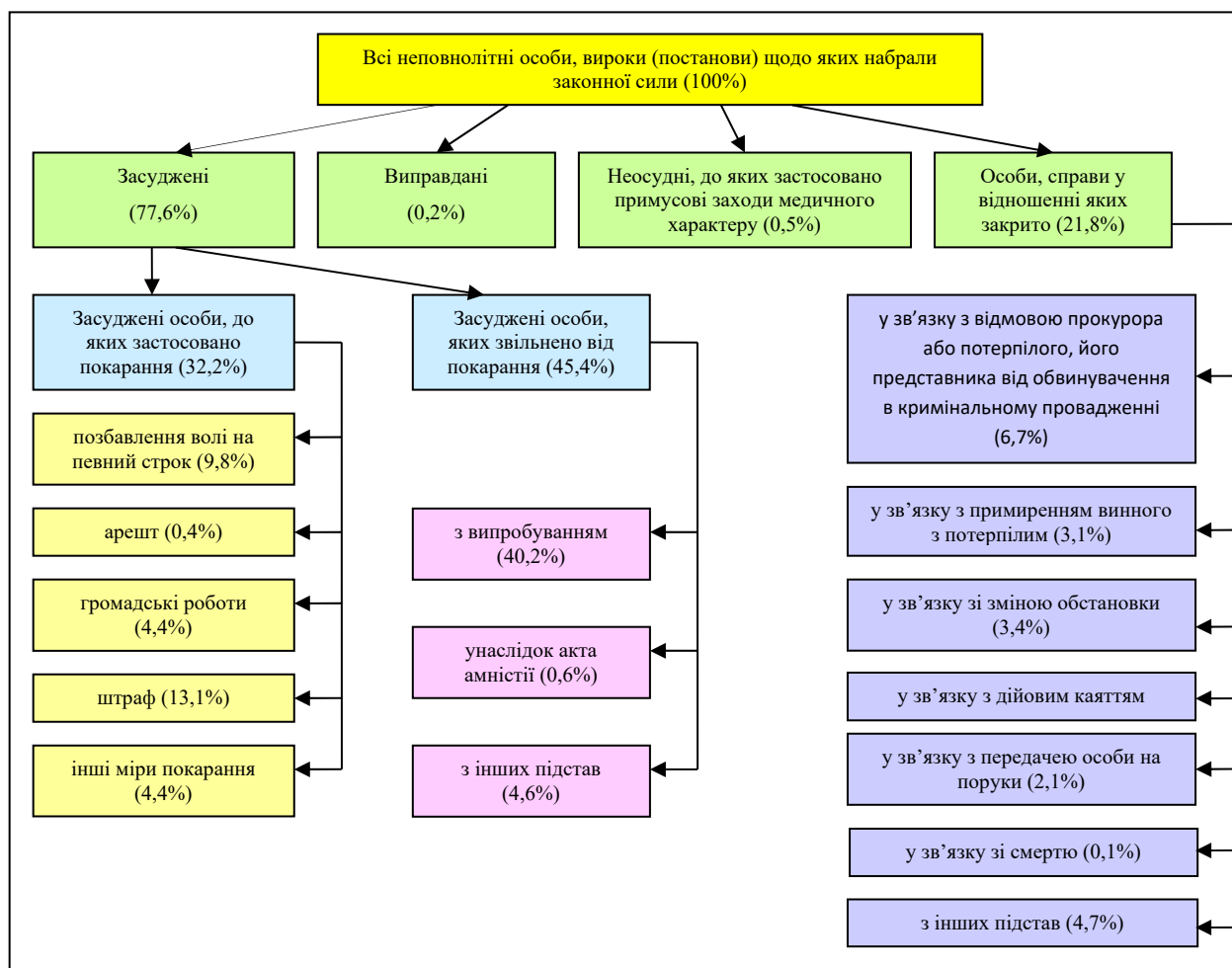

Рис. 5. Розподіл всіх осіб, вироки (постанови) щодо яких набрали законної сили, за характером прийнятого судом рішення в Україні у 2020 р. [8]

серед всіх неповнолітніх, справи у відношенні яких закрито, але у наступні роки ця підстава також застосовувалася тільки при звільненні неповнолітніх від відбування покарання, але не була розповсюдженою, що потребує додаткового вивчення причин цього явища.

Таким чином, до неповнолітніх віком від 16 до 18 років можуть бути застосовані п'ять основних покарань, а до осіб, які не досягли 16 років, — тільки два: штраф або позбавлення волі. А враховуючи, що особи до 16 років, як правило, не мають самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернено стягнення, що унеможливує застосування штрафу, для них безальтернативно законом передбачено єдиний, найбільш тяжкий, вид покарання — позбавлення волі на певний строк. Тобто при виборі покарання особам 14–16 років фактично виключається можливість застосування альтернативних позбавленню волі видів покарань, що прямо суперечить п. 19 Мінімальних стандартних правил Організації

Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»), де зроблено наголос на максимальному обмеженні застосування до неповнолітніх покарань, пов'язаних із будь-якими формами ув'язнення [9]. Тому більша частина неповнолітніх, яким призначено арешт або позбавлення волі, звільняються від покарання з випробуванням.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід погодитись з вченими-кримінологами, які зазначають, що перед судами стоїть надскладна задача, оскільки заради призначення адекватного, максимально індивідуалізованого покарання для неповнолітнього суд зобов'язаний не тільки урахувати усі обставини, причини та умови вчинення злочину, особистість неповнолітнього, а також врахувати вплив призначеного покарання на **можливість виправлення неповнолітнього** [6, с. 27]. Але, для цього судам необхідно надати більш широкий спектр видів покарань, які можуть застосовуватись до неповнолітніх, особливо

у віці 14–16 років, звернувши увагу на зарубіжний досвід. Зокрема, законодавства деяких закордонних країн, наприклад КК Голландії (ст. 77h), КК Швейцарії (ст. 87) і кримінальне законодавство Великобританії, містять особливі покарання для неповнолітніх, не пов'язані з ізоляцією від суспільства. До них належать обов'язок усунути заподіяну шкоду або виконати на користь потерпілої сторони певні роботи з метою компенсації заподіяної шкоди, обов'язок відвідувати навчальну програму тощо [5, с. 181].

Заслуговує на увагу пропозиції О.О. Северин щодо застосування до неповнолітніх правопорушників (що вчинили злочини невеликої та середньої тяжкості, а в деяких випадках і тяжкі злочини)

інших заходів кримінально-правового характеру, не пов'язані з позбавленням неповнолітнього волі: а) передача неповнолітніх до прийомних (патронажних) сімей для успішної їх соціалізації; б) медіація; в) пробація [10, с. 10].

Одночасно необхідно дослідити причини суттєвого зменшення (у 12 разів за період 2005–2020 рр.) кількості неповнолітніх, звільнених від покарання з випробуванням, а також майже повної відмови від застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітнього. Все це є підставою продовжувати дослідження, оскільки основною метою покарання неповнолітніх злочинців є його виховний вплив з тим, щоб утримати їх від деструктивної, злочинної поведінки.

Література

1. Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 р. Офіційний веб-портал парламенту України. Законодавство України. URL: <https://is.gd/oh2gPb> (дата звернення: 15.06.2021).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Офіційний веб-портал парламенту України. Законодавство України. URL: <https://is.gd/FwyT84> (дата звернення: 15.06.2021).
3. Антонян Ю.М. Предупреждение преступности несовершенно-летних. Москва: Общество «Знание», 1982. 40 с.
4. Голіна В.В. Деякі особливості сучасної злочинності неповнолітніх та шляхи її подолання. Проблеми законності. 2003. Вип. 62. С. 95–104.
5. Канзачеєва Д.В. Проблеми призначення покарання щодо неповнолітніх // Вісник криминологічної асоціації України. 2020. № 1(22). С. 176–182.
6. Назимко Є.С. Теоретико-прикладні засади становлення та розвитку інституту покарання неповнолітніх у кримінальному праві України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2016. 36 с.
7. Юзікова Н.С. Злочинність неповнолітніх: особливості, сучасні тенденції та заходи запобігання і протидії їй: монографія. Дніпро: Біла К.О., 2016. 510 с.
8. Державна судова адміністрація України. Відкриті дані. URL: <https://lg.arbitr.gov.ua/dsa/inshe/oddata/> (дата звернення: 01.07.2021).
9. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») від 29.11.1985. Офіційний веб-портал парламенту України. Законодавство України. URL: <https://is.gd/Nbeu7> (дата звернення: 07.07.2021).
10. Северин О.О. Застосування до неповнолітніх заходів кримінально-правового характеру, не пов'язаних з позбавленням волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Класичний приватний ун-т. Запоріжжя, 2009. 20 с.

References

1. Deklaracija prav dytyny vid 20 lystopada 1959 r. Oficijnyj veb-portal parlamentu Ukrajinu. Zakonodavstvo Ukrajinu. URL: <https://is.gd/oh2gPb> (data zvernennja: 15.06.2021).
2. Kryminalnyj kodeks Ukrajinu vid 05.04.2001 # 2341-III. Oficijnyj veb-portal parlamentu Ukrajinu. Zakonodavstvo Ukrajinu. URL: <https://is.gd/FwyT84> (data zvernennja: 15.06.2021).
3. Antonyan Yu.M. Preduprezhdenie prestupnosti nesovershenno-letnikh. Moskva: Obshchestvo «Znanie», 1982. 40 s.
4. Gholina V.V. Dejaki osoblyvosti suchasnoji zlochynnosti nepovnolitnikh ta shljakhy jiji podolannja. Problemy zakonnosti. 2003. Vyp. 62. S. 95–104.
5. Kanzachejeva D.V. Problemy pryznachennja pokarannja shhodo nepovnolitnikh // Visnyk kryminologichnoji asociaciji Ukrajinu. 2020. # 1(22). S.176–182.

6. Nazymko Je.S. Teoretyko-prykladni zasady stanovlennja ta rozvytku instytutu pokarannja nepovnitnikh u kryminalnomu pravi Ukrainy: avtoref. dys. ... d-ra juryd. nauk. Kharkiv, 2016. 36 s.
7. Juzikova N.S. Zlochynnistj nepovnitnikh: osoblyvosti, suchasni tendenciji ta zakhody zapobighannja i protydiji jij: monohrafija. Dnipro: Bila K.O., 2016. 510 s.
8. Derzhavna sudova administracija Ukrainy. Vidkryti dani. URL: <https://lg.arbitr.gov.ua/dsa/inshe/oddata/> (data zvernennja: 01.07.2021).
9. Minimaljni standartni pravyla Orghanizaciji Ob'jednanykh Nacij, shho stosujutsja vidpravlennja pravosuddja shhodo nepovnitnikh («Pekinsjki pravyla») vid 29.11.1985. Oficijnyj veb-portal parlamentu Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy. URL: <https://is.gd/Nbe6u7> (data zvernennja: 07.07.2021).
10. Severyn O. O. Zastosuvannja do nepovnitnikh zakhodiv kryminaljno-pravovogho kharakteru, ne pov'jazanykh z pozbavlenjam voli: avtoref. dys. ...kand. juryd. nauk: 12.00.08 / Klasychnyj pryvatnyj un-t. Zaporizhzhja, 2009. 20 s.